

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

ÅRSRAPPORT 2017

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

**BARNE-, UNGDOMS-
OG FAMILIEDIREKTORATET**

01 / 2018

Postadresse

Postboks 2233
3103 Tønsberg

Besøksadresse

Stensberggaten 27
0170 Oslo

Sentralbord: 466 15 000

ISBN: 978-82-8286-332-2

Bestilling/nedlastning: bufetat.no/bestilling

Design: Tibe Reklamebyrå

Illustrasjonsfoto: Tine Poppe, Lars Pettersen/Tinagent, Getty Images.

Trykk: Flisa Trykkeri

ÅRSRAPPORT 2017

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

INNHold

ÅRSRAPPORT 2017

FORORD		
1 OM KOMPETANSETEAMET		6
1.1 Mandat		6
2 NØKKELTALL 2017		7
2.1 Hva handler henvendelsene om?		3
2.2 Kjønn		5
2.3 Alder		6
2.3.1 Henvendelser som gjelder barn		6
2.4 Landbakgrunn		7
2.5 Hvem tar kontakt med Kompetanseteamet?		8
2.5.1 Utlendingssaker (asyl, familieinnvandring og andre oppholdssaker)		9
2.5.2 Hva har tjenestene behov for veiledning på?		10
2.5.3 Utsatte som tar kontakt		11
2.5.4 Henvendelser fra media		12
2.6 Spørsmål på ung.no		12
3 KOMPETANSEHEVING		13
4 NASJONALT BO- OG STØTTETILBUD		15
4.1 Utviklingsarbeid		17
4.2 Flytting til ny kommune		17
5 ERFARINGER OG UTFORDRINGER: UTENLANDSSAKER		18
5.1 Hva handler sakene om?		20
5.2 Hva er utfordringene i utenlandssakene?		21
5.3 Hvordan forebygge at barn og unge etterlates i utlandet?		22
6 ANBEFALINGER		24

FORORD

I denne rapporten presenterer Kompetanseteamet nøkkeltall for henvendelser til teamet i 2017. Kompetanseteamet har veiledet i 560 enkeltsaker (mot 597 enkeltsaker i 2016 og 399 enkeltsaker i 2015). Henvendelsene til Kompetanseteamet er nesten på nivå med 2016, hvor teamet hadde en økning i antall henvendelser på 50 prosent. Den lille nedgangen i antall saker i 2017 skyldes færre henvendelser fra UDI knyttet til asylsaker. Dette betyr at tjenestene har oppmerksomhet på problematikken og at de vurderer Kompetanseteamet som en nyttig bidragsyter.

I år har vi valgt å fremheve våre erfaringer og utfordringer i saker hvor utsatte befinner seg i utlandet. Dette er særlige komplekse og utfordrende saker, hvor løsningen ligger på det forebyggende arbeidet i Norge. Vi har opplevd en jevn økning de siste årene i saker hvor utsatte befinner seg i utlandet. I 2017 gjaldt 19 prosent av Kompetanseteamets saker personer som befant seg i utlandet.

Du kan også lese om Kompetanseteamets anbefalinger for det videre arbeidet på feltet.

1 OM KOMPETANSETEAMET

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse ble opprettet i 2004. Teamet ble fra 2008 koordinert av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). I 2015 ble koordineringen flyttet til Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir). I 2017 har deltakelsen i teamet vært:

Direktorat	Stillingsandel
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, koordinator	100 %
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)	2 x 100 %
Politidirektoratet (POD)	100 %
Utlendingsdirektoratet (UDI)	100 %
Helsedirektoratet (Hdir)	20 %
Arbeids- og velferdsdirektoratet (AVdir)	50 %
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)	20 %

Kompetanseteamet har faste kontaktpersoner i Utenriksdepartementet (UD) og Utdanningsdirektoratet (Udir).

1.1 MANDAT

Kompetanseteamets arbeid tar utgangspunkt i mandatet, hvor de de viktigste oppgavene er definert slik:

- Gi råd og veiledning til tjenesteapparatet i enkeltsaker
- Sørge for at enkeltpersoner som tar kontakt med teamet får nødvendig oppfølging av tjenesteapparatet og bistå i å forankre saken der den best kan følges opp.
- Bidra til kompetanseheving, samt bidra til forbedring av eksisterende rammer og rutiner for tverretattlig samarbeid i enkeltsaker.
- Være kontaktpunkt for Utenriksdepartementet (UD) i saker om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse hvor personen(e) befinner seg i utlandet, for å foreta den nødvendige koordinering med berørte etater i Norge.
- Koordinere og tildele plasser i det nasjonale bo- og støttetilbudet for personer over 18 år utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold.
- Forvalte refusjonsordningen "[Utgifter til hjemreise til Norge ved tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet](#)" (jf. Rundskriv G-10/2016)
- Svare på spørsmål om tvangsekteskap og æresrelatert vold på spørsmål- og svartjenesten ung.no.

Mandatet til Kompetanseteamet er under revidering.

2

NØKKELTALL
2017

I 2017 har Kompetanseteamet veiledet i 560 enkeltsaker (mot 597 enkeltsaker i 2016 og 399 enkeltsaker i 2015). Henvendelsene til Kompetanseteamet er nesten på nivå med 2016, hvor teamet hadde en økning i antall henvendelser på 50 prosent. Den lille nedgangen i antall saker skyldes færre henvendelser fra UDI knyttet til asylsaker.

Antall saker Kompetanseteamet har veiledet i gjenspeiler ikke omfanget i Norge. Tallene sier noe om i hvilken grad tjenestene har hatt behov for veiledning i enkeltsaker, og i hvilken grad Kompetanseteamets veiledningstilbud er kjent i tjenestene.

2.1 HVA HANDLER HENVENDELSENE OM?

Kompetanseteamet mottar henvendelser som omhandler tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og ulike former for æresrelatert vold. De fleste av henvendelsene til teamet gjelder personer som er utsatt for flere former for vold. Eksempelvis vil en del saker hvor tvangsekteskap er gjennomført også omfatte psykisk og/eller fysisk vold og negativ sosial kontroll. Kompetanseteamet kategoriserer henvendelsene etter hva som er hovedbekymringen på det tidspunktet hvor teamet blir kontaktet for veiledning. Registreringen avspeiler dermed ikke at sakene ofte er komplekse og kan omfatte flere typer vold.

- I de fleste sakene var hovedbekymringen trusler/vold (28 prosent), gjennomførte tvangsekteskap (25 prosent), ufrivillig opphold i utlandet (14 prosent) og frykt for tvangsekteskap (13 prosent).
- De fleste av sakene som gjaldt gjennomførte tvangsekteskap var knyttet til utlendingssaker (86 prosent). Dette er primært saker hvor det er mistanke om gjennomført tvangsekteskap i forbindelse med søknader om familieinnvandring¹.
- Henvendelser om utsatte i utlandet utgjorde 19 prosent av teamets saker (107 enkeltsaker). Dette er økning fra 2016, hvor 13 prosent av teamets saker (79 enkeltsaker) gjaldt bekymring for personer som befant seg i utlandet. Se punkt 5 for mer om utsatte i utlandet.
- Henvendelser om kjønnslemlestelse utgjorde 6 prosent av Kompetanseteamets saker (36 enkeltsaker), dette er på nivå med henvendelser til teamet i 2016. 31 av disse sakene omhandlet frykt for kjønnslemlestelse. 3 av sakene gjaldt mistanke om at kjønnslemlestelse var gjennomført. I disse sakene har Kompetanseteamet veiledet i videre håndtering av bekymringen, og har ikke

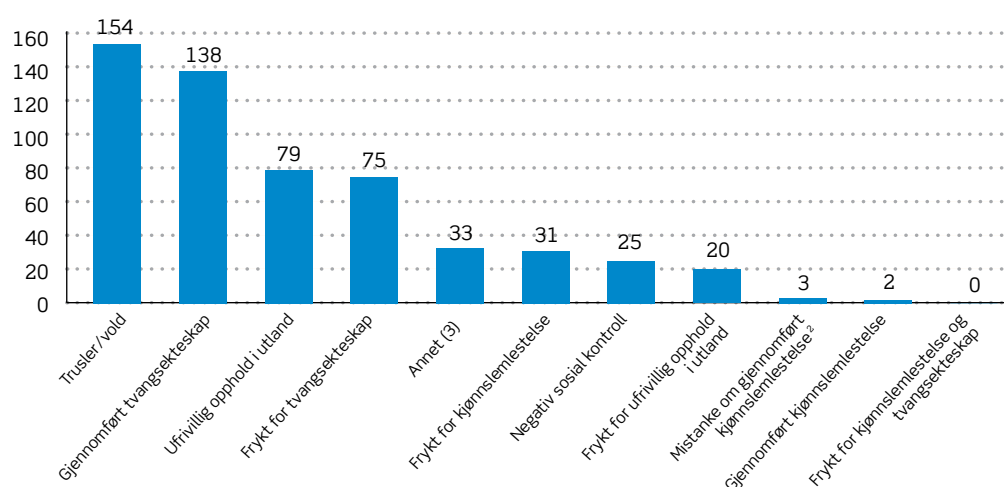
¹ Det avslås relativt få saker med begrunnelse om tvangsekteskap årlig, men UDI har en begrunnet mistanke om tvangsekteskap i langt flere saker enn de man avslår. Det er også mange saker som avslås med andre begrunnelser, som underholdskravet eller at referansepersonen ikke samtykker til at søker gis en tillatelse. Den største andelen av saker hvor man mistenker at referansepersonen er utsatt for tvangsekteskap, omfatter referansepersoner som er norske statsborgere og har derfor vært lengeverende, eller født og oppvokst, i Norge.

mottatt tilbakemelding på hvorvidt kjønnslemlestelse var blitt gjennomført eller ikke. Henvendelser Kompetanseteamet har registrert som gjennomført kjønnslemlestelse handler om helseplager etter kjønnslemlestelse, som er utført før vedkommende hadde tilknytning til Norge. Dette gjelder 2 saker.

TABELL 1 HOVEDBEKYMRING VED FØRSTE HENVENDELSE, I ANTALL

Kategori	2015 (Antall saker)	2016 (Antall saker)	2017 (Antall saker)
Frykt for tvangsekteskap	69	139	75
Gjennomført tvangsekteskap	90	123	138
Trusler/Vold	126	158	154
Negativ sosial kontroll	8	23	25
Frykt for ufrivillig opphold i utland	9	21	20
Ufrivillig opphold i utland	35	44	79
Frykt for kjønnslemlestelse	20	31	31
Gjennomført kjønnslemlestelse	2	3	2
Mistanke om gjennomført kjønnslemlestelse ²	-	-	3
Frykt for kjønnslemlestelse og tvangsekteskap	3	3	0
Annet ³	37	51	33
TOTALT	399	597	560

FIGUR 1 HOVEDBEKYMRING VED FØRSTE HENVENDELSE, I ANTALL. TOTALT 2017

² Kompetanseteamet innførte kategorien «mistanke om gjennomført kjønnslemlestelse» i registreringssystemet vårt i 2017.

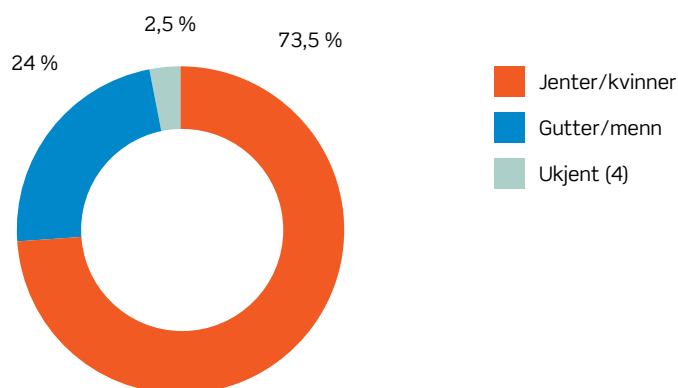
³ Kategorien «annet» omhandler saker som faller utenfor teamets mandat, og hvor de som henvender seg blir veiledet til å ta kontakt med rette instans. Det gjaldt blant annet henvendelser om barnebortføring, menneskehandel og generell omsorgssvikt.

2.2 KJØNN

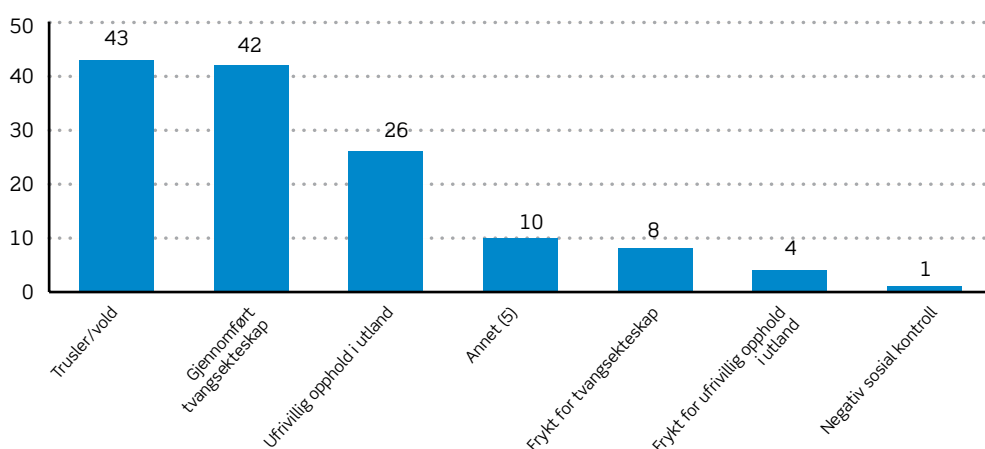
Henvendelser Kompetanseteamet mottar viser tydelig at æresrelatert vold og tvangsekteskap ikke bare er en problematikk som er knyttet til jenter. I 2017 har det vært en økning i andel saker som gjelder gutter/menn, fra 16 prosent i 2016 til 24 prosent i 2017.

De fleste sakene som gjelder gutter/menn dreier seg om trusler/vold (32 prosent), gjennomførte tvangsekteskap (31 prosent) og ufrivillige opphold i utlandet (19 prosent).

FIGUR 2 FORDELING AV SAKER ETTER KJØNN, I PROSENT

FIGUR 3 HOVEDBEKYMRING I SAKER SOM GJELDER GUTTER/MENN, I ANTALL

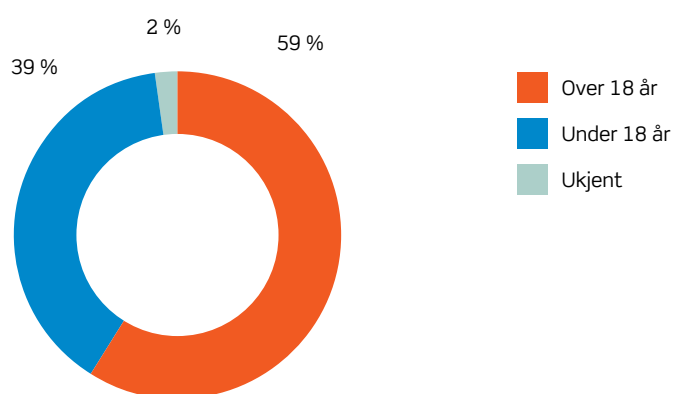
⁴ Saker registrert med ukjent kjønn dreier seg hovedsakelig om små barn

⁵ Kategorien «annet» omhandler saker som faller utenfor teamets mandat, og hvor de som henvender seg blir veiledet til å ta kontakt med rette instans. Det gjaldt blant annet henvendelser om barnebortføring, menneskehandel og generell omsorgssvikt.

2.3 ALDER

59 prosent av sakene Kompetanseteamet veiledet i gjaldt personer over 18 år, 39 prosent gjaldt personer under 18 år. Dette er på nivå med tidligere år.

FIGUR 4 FORDELING AV HENVENDELSER ETTER ALDER

2.3.1 Henvendelser som gjelder barn

- I 2017 veiledet Kompetanseteamet i 221 enkeltsaker som gjaldt barn. Av disse sakene gjaldt 158 saker jenter og 52 saker gutter. I 11 saker er kjønn ikke registrert.
- De fleste henvendelsene om barn omhandlet trusler/vold (24 prosent), ufrivillig opphold i utlandet (22 prosent) og frykt for tvangsekteskap (17 prosent).
- Andelen enkeltsaker som gjaldt barn utsatt for tvangsekteskap/barneekteskap har gått ned i 2017 sammenlignet med året før. I 2017 veiledet Kompetanseteamet i 10 enkeltsaker som gjaldt barneekteskap/tvangsekteskap som involverte mindreårige, mot 22 enkeltsaker i 2016. Nedgangen har en sammenheng med at teamet har færre henvendelser knyttet til asylsaker på grunn av en betydelig lavere ankomst av asylsøkere, se punkt 2.5.1.
- Henvendelser til Kompetanseteamet viser at barna har ulik tilknytning til Norge. Mange er norske statsborgere, mens andre har kortere botid. De fleste har opprinnelse fra Somalia (50 saker), Irak (45 saker) Pakistan (20 saker), Afghanistan (19 saker), Syria (19 saker) og Etiopia (10 saker).

TABELL 2 HOVEDBEKYMRING VED FØRSTE HENVENDELSE, SAKER SOM GJELDER BARN

Kategori	2016 (Antall saker)	2017 (Antall saker)	2017 (Prosent)
Frykt for tvangsekteskap	58	38	17 %
Gjennomført tvangsekteskap	22	10	5 %
Trusler/Vold	41	53	24 %
Negativ sosial kontroll	10	10	5 %
Frykt for ufrivillig opphold i utland	18	16	7 %
Ufrivillig opphold i utland	26	49	22 %
Frykt for kjønnslemlestelse	31	29	13 %
Gjennomført kjønnslemlestelse	2	0	0 %
Mistanke om gjennomført kjønnslemlestelse ⁶	-	3	1 %
Frykt for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	3	0	
Annet	28	13	6 %
TOTALT	239	221	100 %

Det er barnevernstjenesten og politiet som oftest henvender seg til Kompetanseteamet for veiledning i saker som gjelder barn. I de fleste sakene er barnevernstjenesten i undersøkelsesfasen på det tidspunkt da de tar kontakt med Kompetanseteamet. I 2017 veiledet Kompetanseteamet barnevernstjenesten i 71 saker og politiet i 36 saker. Henvendelser kom også fra minoritetsrådgiver på skoler, UDI, frivillige organisasjoner og flere andre. Kompetanseteamet har også blitt kontaktet av UD og norske utenriksstasjoner angående barn som befinner seg i utlandet.

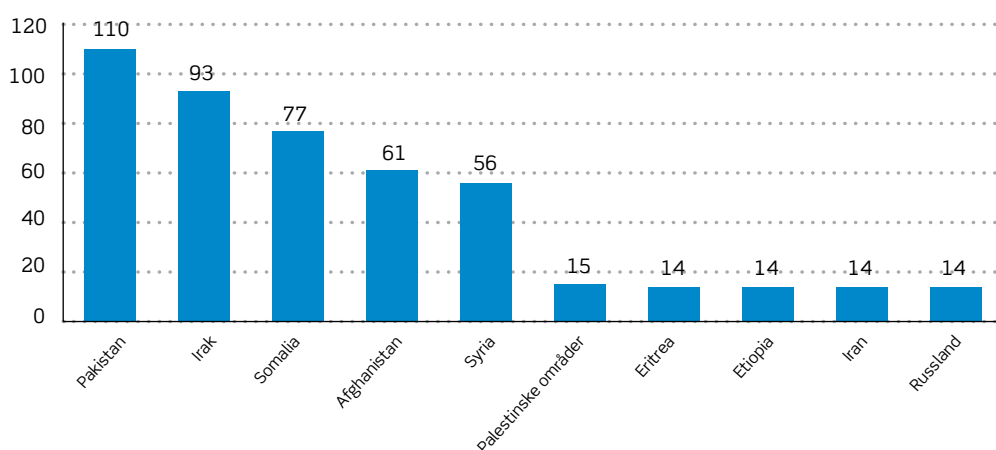
I om lag halvparten av det totale antall saker som gjelder barn var barnevernstjenesten allerede involvert da Kompetanseteamet ble kontaktet. I tillegg fikk teamet gjennom veiledningen kjennskap til at det skulle sendes bekymringsmelding til barnevernstjenesten i ytterligere 21 saker. Kompetanseteamet har videre kjennskap til at politiet var involvert i minst 20 prosent av sakene som gjaldt barn.

⁶ Kompetanseteamet innførte kategorien «mistanke om gjennomført kjønnslemlestelse» i registreringssystemet vårt i 2017.

2.4 LANDBAKGRUNN

- Henvendelser Kompetanseteamet mottar gjelder personer med svært ulik tilknytning til Norge. Noen er født og oppvokst i Norge og/eller har norsk statsborgerskap. Andre kan ha kortere eller lengre botid i Norge. Kompetanseteamet registrerer landbakgrunn etter hvilke land de utsatte og deres familie har sin opprinnelse fra.
- Henvendelsene til Kompetanseteamet i 2017 omfatter personer med opprinnelse fra 39 ulike land. Diagrammet gir en oversikt over personenes opprinnelsesland, avgrenset til land hvor det er mer enn 10 enkeltsaker.
- De fleste sakene i 2017 gjaldt personer med opprinnelse fra Pakistan, Irak, Somalia, Afghanistan og Syria. Dette samsvarer med tallene for 2016.
- Bakgrunnen for henvendelsene til Kompetanseteamet varierte noe etter hvilken opprinnelse personen hadde. Henvendelsene knyttet til personer med opprinnelse fra Pakistan, Irak, Syria og Afghanistan omhandlet oftest gjennomført tvangsekteskap, frykt for tvangsekteskap og trusler/vold. Henvendelser om personer med opprinnelse fra Somalia, dreide seg oftest om ufrivillig opphold i utlandet og frykt for kjønnslemlestelse.

FIGUR 5 SAKER FORDELT ETTER OPPRINNELSESLAND, I ANTALL

2.5 HVEM TAR KONTAKT MED KOMPETANSETEAMET

Det var hovedsakelig ansatte i førstelinjetjenesten som henvendte seg til Kompetanseteamet for å få veiledning, men også andrelinjetjenester og enkeltpersoner tok kontakt. I 2017 kom de fleste henvendelsene fra UDI (20 prosent), kommunal barnevernstjeneste (15 prosent), politi (13 prosent) og utenrikstjenesten (10 prosent).

- **Færre henvendelser fra UDI:** Gjennom flere år har UDI vært den instansen som har henvendt seg i flest saker. I 2017 tok UDI kontakt i 113 saker, noe som utgjør 20 prosent av alle sakene til teamet. Dette er en nedgang fra 2016, hvor henvendelser fra UDI utgjorde 27 prosent av teamets saker. Nedgangen skyldes færre henvendelser knyttet til asylsaker grunnet lavere ankomst av asylsøkere sammenlignet med ankomsten høsten 2015, se punkt 2.5.1.
- **Økning i henvendelser fra utenrikstjenesten:** Sammenlignet med 2016 har det vært en økning i saker hvor utenriksstasjonene og Utenriksdepartementet (UD) har tatt kontakt med Kompetanseteamet. I 2017 mottok teamet totalt 58 saker fra utenrikstjenesten, mot 28 i 2016.
- **Økning i henvendelser fra politi:** Sammenlignet med 2016 har henvendelser fra politiet økt. I 2017 mottok teamet henvendelser om 74 saker i 2017, mot 56 saker i 2016

TABELL 3 SAKER FORDELT ETTER INSTANSER SOM TAR KONTAKT, I ANTALL

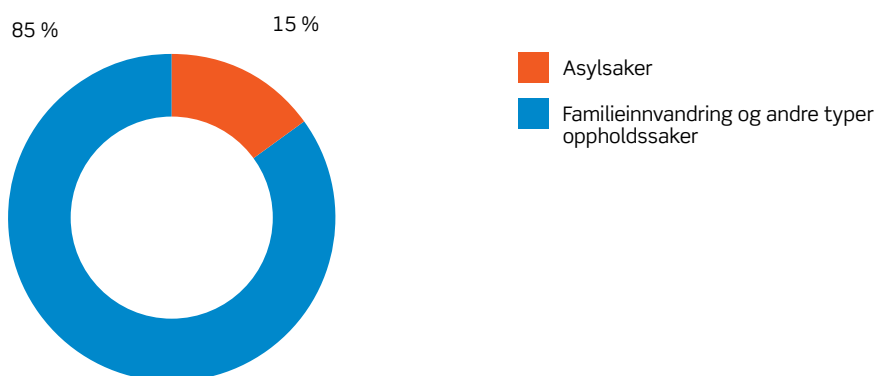
Hvem henvendte seg	2015 Antall	2016 Antall	2017 Antall
UDI	92	160	113
Kommunal barneverntjeneste	52	80	82
Politi	56	56	74
Krisesenter	31	38	28
Frivillige organisasjoner	12	17	26
Utenriksstasjon uten IR	0	2	16
Utenriksstasjon med IR	23	25	22
UD	1	1	20
MR	35	45	34
Skole	19	20	17
Politiets utlendingsenhet		12	13
Skolehelsetjenesten	4	6	9
Primærhelsetjenesten (ikke skole)	6	18	9
Spesialisthelsetjenesten	3	2	4
Andre	14	28	17
Advokat			1
Asylmottak	6	33	5
Bufdir			3
Bufetat (barnevern)	4	6	6
Bufetat (familievern)	2	5	3
Utsattes familie	3	7	4
Utsattes venner	3	4	2
Personen selv	2	11	11
Flyktningtjenesten	13	13	12
IMDi			1
NAV	16	5	11
Oppfølgingstjenesten			1
RVTS			2
Utekontakt			3
Barnehage	0	1	0
Voksenopplæring	0	1	0
Ukjent			11

2.5.1 Utlendingssaker (asyl, familieinnvandring og andre oppholdssaker)

Kompetanseteamet ble kontaktet for råd og veiledning i totalt 169 utlendingssaker i 2017, noe som utgjør 30 prosent av alle henvendelsene. Dette er en nedgang sammenlignet med 2016, hvor Kompetanseteamet ble kontaktet i 251 utlendingssaker, hvilket utgjorde 42 prosent av alle henvendelsene. Det er likevel en oppgang fra 2015 hvor det ble bedt om veiledning i 120 utlendingssaker.

Den høye andelen utlendingssaker i Kompetanseteamet tyder på at utlendingsforvaltningen står sentralt i arbeidet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og æresrelatert vold.

FIGUR 6 UTLENDINGSSAKER FORDELT ETTER OPPHOLDSGRUNNLAG

Av 169 utlendingssaker var 144 saker (85 prosent) knyttet til familieinnvandring og andre oppholdssaker, og 25 saker (15 prosent) gjaldt søknader om beskyttelse (asyl). Tilsvarende tall for 2016 var henholdsvis 150 saker som gjaldt familieinnvandring (60 prosent) og 101 saker gjaldt asyl (40 prosent). Det har dermed vært en betydelig nedgang på henvendelser knyttet til asylsakene. Det er flere mulige årsaker til dette:

- Lave asylankomster i 2017
(3546 personer søkte om beskyttelse i 2017, mot 3460 i 2016 og 31 150 i 2015)
- Færre beboere i asylmottakene ved utgangen av 2017
(5108 personer, mot 13 451 i 2016 og 30 196 i 2015).

Det er kun ved henvendelser som gjelder asyl hvor vi ser en stor nedgang. Ser man på henvendelsene knyttet til familieinnvandring og andre oppholdssaker ligger de på nivå med 2016.

Som nevnt over tok UDI kontakt med Kompetanseteamet i 113 saker, noe som utgjør 20 prosent av alle sakene til teamet. Det er imidlertid ikke bare UDI som tar kontakt med teamet i utlendingssaker. Asylmottakene, politiets utlendingsenheter og barnevernstjenesten er andre aktører som tar kontakt for råd og veiledning i disse sakene. Når det gjelder asylmottakene var det en betydelig nedgang i antall henvendelser i 2017. Kompetanseteamet ble kontaktet for veiledning i 5 saker mot 33 saker i 2016, noe som med stor sannsynlighet skyldes lavere ankomst og færre beboere i mottak. I 2017 har også mange asylmottak blitt lagt ned.

Henvendelser fra politiets utlendingsenheter lå på nivå med 2016. Det kom 13 saker fra dem i 2017 og 12 saker i 2016. Dette utgjør omtrent 2 prosent av alle henvendelsene til Kompetanseteamet.

2.5.2 Hva har tjenestene behov for veiledning på?

Basert på henvendelser til Kompetanseteamet erfarer vi at instanser som barnevernstjenesten, politiet og ansatte på skoler har behov for veiledning om hvordan de skal kartlegge og vurdere den utsattes situasjon. Dette innebærer råd om hvordan de bør ta en samtale med den utsatte, og eventuelt også dennes familie. De ber ofte om råd til videre håndtering av saken, inkludert om samarbeid med andre tjenester. Skoler og barnehager kan for eksempel være usikre på når de skal sende bekymringsmelding til barnevernstjenesten. Politiet ønsker ofte veiledning om fenomenforståelse knyttet opp til trusselbildet og reaksjonsmønstre hos familiene. De ønsker også råd og bistand til relokalisering av trusselutsatte.

I noen saker erfarer Kompetanseteamet at tjenesteapparatet ikke har forstått risikoen for at personen skal bli tatt med til utlandet, eller ikke forstår når en forestående utenlandsreise er en konsekvens av personens adferd, eller brudd på familiens æreskodeks. Det har vært særlig viktig i Kompetanseteamets veiledning å formidle at tjenesteapparatet bør prøve å forhindre reise til utlandet dersom det er store bekymringer, da mulighetene for å få hjelp av norske myndigheter i utlandet er svært begrenset.

Både helsetjenesten, barnehage og barnevernstjenesten ber om veiledning på hvordan de skal vurdere om det er fare for kjønnslemlestelse og hvordan de skal håndtere bekymring for at kjønnslemlestelse skal gjennomføres eller er gjennomført. Kompetanseteamet erfarer at en del instanser ikke har etablert interne rutiner for samarbeid, eller at ansatte ikke er kjent med at de har rutiner for samarbeid.

Krisesentrene henvender seg ofte når de har personer som kan være aktuelle for bo- og støttetilbudet. Kompetanseteamet bidrar med veiledning til kartlegging og videre håndtering, i tillegg til kartlegging og vurdering for botilbudet (se punkt 4). I noen tilfeller ber også ansatte i botilbudene om veiledning eller ønsker å drøfte situasjoner som gjelder beboere i botilbudet.

De fleste utlendingssakene hvor Kompetanseteamet blir kontaktet for råd og veiledning er saker knyttet til familieinnvandring. Å avdekke tvangsekteskap i familieinnvandringssaker er krevende, da terskelen for at personer gir informasjon til utlendingsmyndighetene om tvangsekteskap er svært høy. Forvaltningen blir nødt til å identifisere tvangsekteskap med utgangspunkt i indikatorer basert på erfaring fra tidligere saker. Det krever god kjennskap til tvangsekteskap, æreskodeks, vold, ekteskapspraksis, landkunnskap, migrasjonstrender, kulturelle tradisjoner, sedvanerett, kvinner og barns stilling i samfunnet m.m. Saksbehandlerne hos utlendingsforvaltningen ber derfor gjerne Kompetanseteamet om råd og veiledning på flere av de nevnte punktene. I tillegg veiledes utlendingsforvaltningen ofte på problemstillinger knyttet til praktisk håndtering av saken, regelverksforståelse og opplysningsplikt til barnevernet.

NAV henvender seg i svært få saker, som tidligere år. Dette kan tyde på at NAV-kontorene trenger å styrke sin kompetanse på tematikken, for slik å kunne avdekke saker. Kompetanseteamets tilbud om råd og veiledning i disse sakene bør gjøres bedre kjent innad i NAV.

Kompetanseteamet opplever at temaene tvangsekteskap, æresrelatert vold, negativ sosial kontroll og kjønnslemlestelse er blitt mer kjent i tjenesteapparatet de senere årene, men at kunnskapen er ulikt fordelt. Mens enkelte fagmiljøer har opparbeidet seg spisskompetanse, mangler det grunnleggende fenomenforståelse og kunnskap om avdekking og håndtering hos andre. Kompetanseteamet er derfor

opptatt at det fortsatt skal være lav terskel for å ta kontakt med teamet, og at det fortsatt er behov for kompetanseheving i tjenestene.

2.5.3 Utsatte som tar kontakt

Utsatte som tar kontakt med UDIs representant i Kompetanseteamet ønsker ofte å være anonyme. Det skyldes frykt for represalier fra familien om det blir kjent at de har tatt kontakt med hjelpeapparatet. Vi har eksempler på at enkelte referansepersoner⁷ har bedt sin terapeut om å ta kontakt med UDI fordi de er bekymret for å bli identifisert. Blant disse er noen av dem allerede blitt tvangsgiftet, andre frykter et mulig tvangsekteskap. De ønsker veiledning på konsekvensene av å trosse familiens ønsker. Noen ringer også for råd og veiledning fordi de frykter å bli etterlatt i utlandet. De veiledes da på alt fra hvordan de kan forhindre en utreise, hva de kan forvente dersom de reiser ut, mulighetene for hjelp fra barnevernstjenesten, ulike helseaktører, politi m.m. Noen har en søknad om familieinnvandring inne til behandling, mens andre vet at ektefellen i utlandet snart vil fremme en søknad. De ønsker ofte råd om vilkårene for familieinnvandring, mulighetene for å avslå søknaden, hva som kan gjøres etter at ektefellen eventuelt er kommet til Norge og generell informasjon om hvordan utlendingsforvaltningen og politiet håndterer slike saker.

Utsatte som kommer i kontakt med Kompetanseteamet på grunn av behov for oppfølging og et trygt sted å bo, er ofte personer som bor hjemme hos sin familie eller ektefelle, eller som har dratt fra familien eller ektefellen til kriesenter eller annet midlertidig bosted. De fleste har opplevd både negativ sosial kontroll og vold. Noen er tvangsgiftet eller frykter tvangsekteskap, mens andre har fått bistand av en utenriksstasjon og Kompetanseteamet til å komme tilbake til Norge fra ufrivillige opphold i utlandet. Til tross for opplevelser av vold og tvangsekteskap fra sine nærmeste, erfarer Kompetanseteamet at personene ofte ikke ønsker å anmelde sine familier. Noen er redd for at en anmeldelse kan øke trusselnivået ved å gjøre familien mer sinte på den utsatte, andre plages av skyldfølelse for ting som har skjedd i familien og ønsker ikke at familien skal få ytterligere problemer. Flere av personene som har dratt eller planlegger å dra fra sine foreldre er bekymret for sine søsken. Søsken er ofte det som gjør det vanskelig å flytte fra familien, og likevel er det få av de personene som vurderes for botilbudet som ønsker at barnevernstjenesten skal involveres i familien. Generelt sett ser Kompetanseteamet en skepsis blant de utsatte med hensyn til involvering av politi og eventuelt barnevernstjenesten.

2.5.4 Henvendelser fra media

I 2017 har det vært mye oppmerksomhet om temaene negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold i media, blant annet knyttet til de «skamløse jentene», såkalte koranskolesaker og lansering av bøker og filmer om tematikken. Kompetanseteamet har blant annet blitt kontaktet om omfang, mørketall, trender, indikatorer på negativ sosial kontroll, negativ sosial kontroll i andre miljøer enn minoritetsmiljøer, fenomenkunnskap om æresrelatert vold og informasjon om hjelpeapparatet. Eksempler på nyhetsartikler hvor Kompetanseteamet har uttalt seg:

- [«Store mørketall om æresrelatert vold»](#), Aftenposten, 6. okt
- [«Æresrelatert vold: Mer enn 300 har bedt om hjelp hittil i år»](#), NRK, 17. sept
- [«Ferie er risikotid for mange»](#), innlegg fra Bufdir og IMDi, Dagsavisen 23. juni
- [«Stadig flere unge som blir utsatt for negativ sosial kontroll, kommer i kontakt med hjelpeapparatet»](#), Aftenposten 12. juni
- [«Tvangsekteskap – veldig mange tør ikke be om hjelp»](#), ABC nyheter 9. mars

⁷ Med referanseperson menes den personen som søkeren ønsker å bli gjenforent med eller å etablere familieliv med (utlendingsloven § 39). Det vil si familiemedlemmet i Norge.

2.6 SPØRSMÅL PÅ UNG.NO

Kompetanseteamet svarer på spørsmål på svartjenesten på ung.no. Nettstedet er det offentlige informasjonskanal overfor ungdom i alderen 13–20 år. Teamet svarer på spørsmål og skriver artikler om temaområdene tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse. I 2017 svarte Kompetanseteamet på 63 spørsmål på ung.no.

Noen av spørsmålene omhandler jenter med minoritetsbakgrunn som er redd for konsekvensene dersom familien finner ut at de ikke er jomfru. Flere spørsmål kommer fra mindreårige som skriver at de frykter å bli giftet bort, noen få av disse har kommet fra unge jenter på ca. 13 år. Enkelte av spørsmålene gjelder helsekonsekvenser av kjønnslemlestelse, og noen omhandler omskjæring av gutter. Flere ungdommer, både gutter og jenter, skriver at de er etterlatt mot sin vilje i foreldrenes opprinnelsesland og ønsker hjelp til å komme tilbake til Norge. Flere disse skriver at de blir utsatt for vold, og fratatt pass.

Eksempler på spørsmål:

- **Finnes det klinikker i Norge som syr på jomfruhinne?**
- **Venninnen min reiste alene på «ferie» til hjemlandet for 7 måneder siden og har ikke kommet tilbake**
- **Kjæresten min kommer fra en streng familie, hun får ikke lov å forlate huset eller snakke med gutter**
- **Jeg er en jente på 17 år, faren min vil gifte meg bort til en mann på 30 år**
- **Mamma vil at jeg skal omskjære meg**
- **Jeg er i utlandet og lurte på hvordan jeg kan få hjelp, jeg ble lurt og trodde det bare var en ferie, men nå har jeg vært her i over ett år**
- **Foreldrene mine fant ut at jeg hadde kjæreste. De sa at jeg skulle velge mellom han eller dem.**

«Hei jeg skal til utlandet om ikke så lenge. Jeg vil ikke dra fordi jeg er redd for at foreldrene mine skal gifte meg bort der eller at jeg aldri får meg tilbake til Norge, har lett etter den norske ambassaden sin adresse men finner den ikke hvordan skal det gå med meg?»

Jente 20 år

3 KOMPETANSEHEVING

En viktig del av Kompetanseteamets oppdrag er å drive kompetanseheving rettet mot tjenesteapparatet. Kompetanseteamet holder innlegg på seminarer og fagdager for ulike tjenester, og tilpasser innleggene etter ulike målgrupper.

Eksempler på innlegg i 2017:

- Konferanse om familiearbeid og sikkerhetsarbeid: I 2016 lanserte Bufdir en studie om dilemmaer i skjæringspunktet mellom sikkerhetsarbeid og familiearbeid.⁸ I 2017 ble studien fulgt opp med en stor fagkonferanse om sikkerhet og familiearbeid. Både botilbudene, politiet, familieverntjenesten, frivillige organisasjoner, barnevernstjenesten og andre ble invitert, og formålet var å formidle kunnskap om tematikken og bidra til utvikling av gode samarbeidsrutiner lokalt i oppfølgingen av unge utsatt for æresrelatert vold.
- Innlegg på «Nasjonal akuttkonferanse 2017»
- Foredrag på Fadime gallaen som GAPF arrangerte på Berns i Stockholm januar 2017
- Innlegg for habiliteringstjenestene i Helse Sør-Øst om tvangsekteskap og psykisk utviklingshemmede
- Fagdag om tvangsekteskap og æresrelatert vold for Sør-Vest politidistrikt, med særlig fokus på utlendingsfeltet
- Innlegg for flere kommunale barnevernstjenester
- Innlegg på flere tverretatlige seminarer i regi av RVTS, IMDi og andre aktører
- Fagdag om tvangsekteskap og æresrelatert vold for krisesenter, flyktningtjenesten og andre instanser i Hallingdal
- Innlegg på «Frokostmøte: æresrelatert vold, negativ sosial kontroll og tvangsekteskap», i regi av IMDi

Kompetanseteamet jobber også for å styrke kompetansen internt i egne etater. I 2017 har det vært en styrkning av fagmiljøer i politiet, og et fokus på implementering av felles risikoverktøy/maler i politiet. PODs representant i Kompetanseteamet har også holdt en rekke foredrag for Politihøgskoleelever som har praksis i Oslo. De siste årene har UDI hatt et kompetanseløft på tematikken innad i eget direktorat, og Kompetanseteamet er gjort bedre kjent blant både ansatte og i asylmottakene. UDI etablerte i 2017 to fagnettverk innad i direktoratet; et voldsnettverk og et kjønnslemlestelsesnettverk. Kjønnslemlestelsesnettverket har fagansvar for kjønnslemlestelse og voldsnettverket omfatter temaene tvangsekteskap, barneekteskap og vold i nære relasjoner. Målet er å sikre enhetlig og lik praksis og sørge for at alle avdelingene i UDI har ansatte med fagkompetanse på vold. På den måten blir fagområdene både mindre sårbare, men også mindre personavhengige. UDIs representant i Kompetanseteamet deltar inn i voldsnettverket.

8 http://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/sikkerhets-_og_familiearbeid.pdf

Representanter fra Kompetanseteamet deltar i en rekke referansegrupper og arbeidsgrupper på fagfeltet. Flere av disse arbeidsgruppene omhandler utvikling av veiledere eller informasjonsmateriell. Det er et viktig mål at problemstillinger knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse skal være integrert i det generelle voldsforebyggende arbeidet.

Eksempler på deltakelse i referansegrupper og arbeidsgrupper i 2017:

- TryggEst (Bufdir skal utvikle en helhetlig modell for håndtering av vold og overgrep mot risikoutsatte voksne. Negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og tvangsekteskap skal integreres i modellen, jf tiltak 22 b) i Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse)
- Digital Ressurs om opplæring om vold og overgrep i barnehage og skole (Bufdir skal utvikle en digital ressurs for voldsforebyggende opplæring i barnehage og skole. Ressursen utvikles sammen med Udir og Hdir)
- Veileder til utsatte som lever på kode 6 og kode 7 (Krisesentersekretariatet utarbeider en veileder om rettigheter til personer som lever på fortrolig adresse eller streng fortrolig adresse (kode 6 og kode 7)).
- Fagveileder til krisesentre (Bufdir har fått i oppdrag å utvikle en veileder med faglige anbefalinger for innhold og kvalitet i krisesentertilbudet)
- Barneekteskapsprosjektet (tverretattlig samarbeidsgruppe mellom UDI, Politiets Utlendingsenhet (PU) og Bufdir. Gruppen utviklet retningslinjer og samarbeidsrutiner i tilnærmingen til barneekteskap blant asylsøkere)

Styrking av samarbeid med eksterne aktører

Kompetanseteamet samarbeider med en rekke aktører, både offentlige instanser og frivillige organisasjoner. I 2017 har teamet hatt et særlig fokus på å styrke samarbeidet med noen av våre eksterne samarbeidspartnere – frivillige organisasjoner, Regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) og Utenriksdepartementet (UD).

Vi har etablert faste møter hvert halvår med noen av de frivillige organisasjonene på feltet – Røde Kors-telefonen om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF) og Skeiv Verden. De frivillige organisasjonene har en viktig rolle som lavterskeltilbud til utsatte, og fungerer som brobyggere til det offentlige hjelpeapparatet. De har blant annet en svært viktig rolle når det gjelder å henvise aktuelle personer til bo- og støttetilbudet, og bistå med nettverksarbeid og oppfølging av den unge, særlig i tiden etter at den unge har flyttet ut av botilbudet.

I 2017 hadde Kompetanseteamet for første gang et møte med Hjelpekilden. Hjelpekilden er en frivillig organisasjon som yter hjelp og støtte til mennesker i problematiske religiøse bruddprosesser. I dialogen med dem ble det svært tydelig at vold, tvangsekteskap og negativ sosial kontroll også forekommer i ulike kristne miljøer. Flere av dem som bryter med miljøene forteller historier om fysisk og psykisk vold, overgrep, trusler, utstøtelse m.m. Det er store paralleller mellom de sakene Kompetanseteamet jobber med og de sakene som Hjelpekilden kommer i kontakt med. Den største forskjellen er at mange av dem som oppsøker Hjelpekilden ikke har innvanderbakgrunn. Kompetanseteamet ser derfor et klart behov for at samfunnet og hjelpeapparatet snakker om tematikken i en bredere kontekst enn kun noe som skjer i innvandremiljøer.

I 2017 har Kompetanseteamet påbegynt et tettere samarbeid om kompetanseheving med RVTsene. Dette arbeidet blir fulgt opp videre i 2018. Både Kompetanseteamet og RVTsene har i sitt mandat å bygge kompetanse i tjenesteapparatet på feltene tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse.

Eksempler på samarbeid med RVTsene i 2017 har vært:

- Deltakelse på dialogmøte i Helsedirektoratet, med blant annet Bufdir, IMDi, Kompetanseteamet og alle RVTsene
- Deltakelse med en representant fra Kompetanseteamet i Østlandsnettverket (jf tiltak 23 i handlingsplanen). Østlandsnettverket koordineres av RVTs Øst. Formålet er å kompetanseheve tjenesteapparatet i Østlandsregionen.
- Innlegg på seminarer/kursopplegg i regi av RVTs sør, RVTs midt og RVTs nord

Kompetanseteamet har de siste årene styrket samarbeidet med UD. Vi samarbeider tett både i enkeltsaker, og på mer overordnet plan. På internasjonalt nivå hadde Kompetanseteamet sammen med UD og andre aktører møter med delegasjoner fra danske og svenske myndigheter. Danske myndigheter har i lengre tid vurdert å opprette et eget kompetanseteam som skal jobbe med tematikken. Under møtet ble flere års erfaring som Kompetanseteam delt med delegasjonen.

4

NASJONALT BO- OG STØTTETILBUD

Kompetanseteamet koordinerer og tildeler plass i det nasjonale i bo- og støttetilbudet for personer over 18 år som er utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold. Arbeidet består i å kartlegge og vurdere behov og egnethet hos personer som ønsker å bo i botilbudet. I tillegg til kartleggingssamtaler, baserer vurderingene seg på trusselvurdering fra politiet. Bufdir veileder botilbudene ved behov, og hjelpeapparatet som er i kontakt med personer over 18 år som utsettes for tvangsekteskap, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll.

30 personer flyttet inn i botilbudet i 2017, mot 37 personer i 2014, 39 personer i 2015, 36 personer i 2016. Antallet av saker som er blitt vurdert for botilbudet, inkludert både de som har ført til plassering og de som ikke har ført til plassering, er i alt ca. 65 saker. Belegget i botilbudet har i 2017 ligget på 76 prosent i gjennomsnitt. I første halvår av 2017 lå belegget på mellom 64 prosent og 77 prosent. I andre halvår av 2017 lå belegget på mellom 73 prosent og 95 prosent. August, september og oktober har vært månedene med høyest belegg i botilbudet.

Av de 30 plasseringene som Kompetanseteamet har foretatt i 2017, var 25 kvinner, 4 menn og 1 barn (gutt plassert sammen med mor). I 2017 er ingen par plassert i botilbudet og kun en mor med ett barn.

I noen saker hvor personene i utgangspunktet ble vurdert som egnet for botilbudet, har Kompetanseteamet på grunn av mangel på ledige og egnede plasser bidratt til relokalisering utenfor botilbudet. Dette har vært gjeldende for noen par og noen personer med barn.

Det er ulike grunner når henvendelser ikke har ført til plassering, for eksempel:

- lang ventetid
- den utsatte har valgt å reise hjem fra krisesenteret eller flytte på egenhånd
- KT har anbefalt relokalisering utenfor botilbudet pga. manglende ledige plasser/ledige egnede plasser
- den utsatte har selv takket nei til botilbudet
- den utsatte ønsker ikke å involvere politiet for trusselvurdering
- den utsatte vurderes som uegnet for botilbudet av ulike grunner

Kompetanseteamet erfarer dessverre at mange må vente lenge før de kan få en plass i botilbudet. Noen blir boende lengre hjemme enn de ønsker i påvente av en botilbudsplass, og andre oppholder seg lenge på krisesenteret. Det er to grunner til ventetiden: trusselvurderingen fra politiet og mangel på plass eller mangel på egnet plass i botilbudet. I 2017 har ventetiden i flere saker vært flere måneder, noe som er svært uheldig. Mange blir boende på krisesenter i denne perioden, og kommer ikke i gang med hverdag med skole, jobb, etablering av nettverk osv. Denne ventetiden kan for noen være uutholdelig, og har i noen tilfeller ført til at den utsatte drar hjem til voldsutøvere eller velger å finne bolig på egenhånd uten ønskede sikkerhetstiltak. Lang ventetid i påvente av trusselvurdering medfører også at boligen står ledige i lengre tid i påvente av plassering. Dette er svært uheldig når pågangen er stor.

I noen tilfeller viser det seg at personer som flytter inn i botilbudet har svært store oppfølgingsbehov. Dette kan medføre ressursmessige utfordringer for botilbudet som følger opp mens personen bor i botilbudet, og det kan etter endt botid være vanskelig å få til en flytting ut av botilbudet og videre til noe annet. I andre tilfeller er det utsatte som av ulike grunner ikke vurderes som egnet til å bo i botilbudet, og derfor ikke kan gis et tilbud. Dette kan ha å gjøre med rusmisbruk, at den utsatte er del av et kriminelt miljø, det kan handle om svært dårlig psykisk helse, og annet. Dette kan likevel være personer som trenger oppfølging på lik linje med den som personer i botilbudet får. Kompetanseteamets erfaring er at det er flere unge som ikke plasseres i botilbudet, som likevel kunne trenge lignende oppfølging som det botilbudene tilbyr.

Kompetanseteamet tilbyr av og til plass til par i botilbudet, i tilfeller hvor en eller begge er truet av familien(e). I de fleste tilfellene er det behov for et akutt tilbud på krisesenter før en plassering i botilbudet. I enkelte tilfeller er kvinnen gravid når paret flykter. Kompetanseteamets erfaring er at parene uttrykker et sterkt behov for å bo sammen på krisesenteret, og at dette kan være viktig for at de skal klare å stå i situasjonen. På bakgrunn av dette anbefaler Kompetanseteamet at enkelte krisesentre har skjermede boliger som kan benyttes av ulike brukergrupper etter behov, som for eksempel par.

4.1 UTVIKLINGSARBEID

Fra 2015 og ut 2017 har det blitt gjennomført et utviklingsarbeid i bo- og støttetilbudet. Formålet med utviklingsarbeidet har vært å sikre gode overganger og større kontinuitet i oppfølgingen av brukerne, og en av endringene har vært forlenget mulig botid. Maksimal botid er nå 9 måneder til forskjell fra tidligere 6 måneder. Det er imidlertid mulighet for å flytte ut av botilbudet tidligere enn etter 9 måneder, og fortsette med oppfølging inntil de 9 månedene er utløpt. Erfaring viser at mange har behov for mer enn 6 måneders botid før de er klare for å flytte ut i egen bolig, noe som i praksis har betydd at plassene i botilbudet er bebodd i lengre tid før de blir ledig for ny plassering. Dette kan være noe av grunnen til at vi har hatt færre plasseringer i 2017 (30 plassering) enn i 2016 (36 plasseringer) og årene før.

Utviklingsarbeidet har møtt et behov hos beboerne som trenger fleksibilitet. Det er ulike behov med tanke på botid. Noen klarer å komme seg videre i annen bolig etter kort tid, mens andre trenger å bo tiden ut. Mange er i krise når de kommer inn i botilbudet, og trenger tid for å bli klar for å bo på egenhånd uten oppfølgingen som botilbudet gir. Andre kan ha erfaringer så gjør at de raskere kan klare seg på egenhånd til tross for den vanskelige situasjonen de opplever når de flytter inn i botilbudet. Kompetanseteamet opplever at forlengelsen i botid og tid med oppfølging har vært bra for botilbudet og dets beboere.

I utviklingsarbeidet har det også vært fokus på organiseringen av botilbudet i kommunene. Kompetanseteamet erfarer at organiseringen av botilbudet i særlig en kommune er blitt mer fleksibelt med tanke på ulike brukere. I denne kommunen har botilbudet i tillegg til sikkerhetsboligene tilgang på kommunale leiligheter der beboere i botilbudet kan bo også utover tiden i botilbudet. De kommunale boligene er også godt egnet for par eller forelder med et eller flere barn.

4.2 FLYTTING TIL NY KOMMUNE

Ved bosetting av flyktninger er det staten ved IMDi som anmoder kommuner om å bosette konkrete personer. Det er samtidig opp til kommunen å velge om, og til dels hvilke personer, de vil bosette. For flyktninger, personer med oppholdstillatelse på grunn av sterke menneskelige hensyn (utlendingsloven § 38) og personer kommet på familiegjenforening med flyktning, er det bosettingskommunen som har et ansvar så lenge det gis integreringstilskudd fra staten (bosettingsåret samt de neste fire kalenderår). Begrunnelsen for dette er at bosettingskommunen skal få anledning til å lage gode opplegg for opplæring og integrering for den enkelte, slik at mulighetene til selvforsørgelse øker.

Kompetanseteamet erfarer at det oppstår vansker i saker med personer som er omfattet av introduksjonsordningen og/eller der bosettingskommunen mottar integreringstilskudd.

Sekundærbosetting innebærer at en flyktning, som allerede er bosatt, flytter frivillig fra en kommune til en annen der begge kommuner er enige om eventuell overføring av integreringstilskudd og videreføring av introduksjonsprogram i ny kommune (regulert gjennom [introduksjonsloven](#)). IMDi og kompetanseteamets mandat er derfor å kunne informere og veilede kommunene i en eventuell overflytting av flyktning fra en kommune til en annen. Når oppholdskommunen ikke ønsker å overta ansvaret, blir prosessen komplisert og tidkrevende. En «rebosetting» via IMDi innebærer at introduksjonsprogram og integreringstilskudd begynner på nytt, men den nye kommunen kan likevel nekte å ta i mot personen.

«Hei! Foreldrene sa at vi skulle på sommer ferie i utlandet etter vi kom der forandret alt seg. Nå sier de at jeg ikke for lov å reise til Norge. Er det nå lov som sier at de ikke kan la meg flytte med dem til utlandet?»

Gutt 16 år

«Hei jeg er i utlandet og lurte på hvordan jeg kan få hjelp, jeg ble lurt og trodde det bare var en ferie men nå har jeg vært her i litt over et år. Jeg har blitt slått til jeg nesten ikke kan gå, seksuelt trakassert og nektet mat opp til 3 dager om dagen. Foreldrene mine har snakket om å gifte meg bort er par ganger, og det er noe jeg virkelig ikke ønsker. Hva er det den norske ambassaden kan hjelpe meg med? Jeg er konstant redd.»

Jente 19 år

5

ERFARINGER OG UTFORDRINGER:
UTENLANDSSAKER

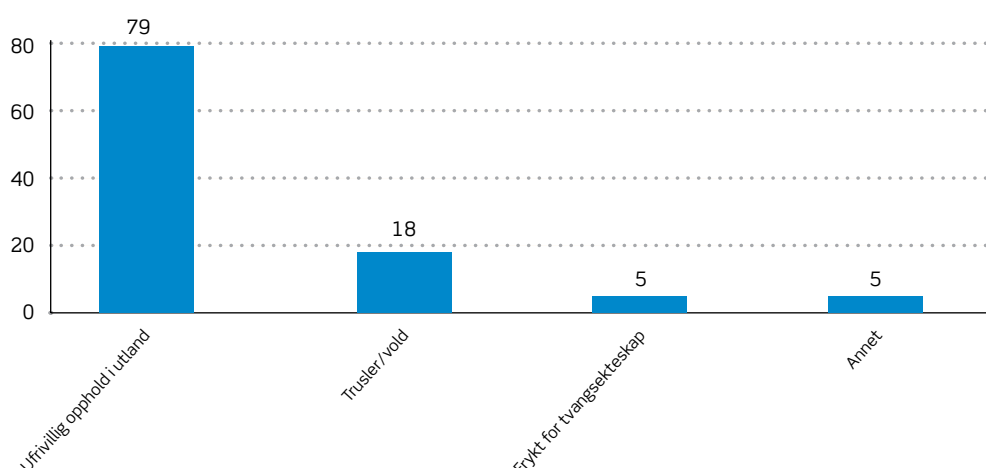
I årets rapport har vi valgt å ha hovedfokus på saker hvor utsatte befinner seg i utlandet, fordi vi over flere år har erfart at disse sakene er særlig komplekse og krevende. Løsningen ligger på det forebyggende arbeidet i Norge.

Det har vært en jevn økning i henvendelser om personer i utlandet de siste årene. Kompetanseteamet mottok i 2017 henvendelser om 107 personer som befant seg i utlandet på tidspunktet hvor teamet ble kontaktet for veiledning (mot 79 saker i 2016, og 59 saker i 2015). Saker hvor den utsatte befant seg i utlandet utgjorde i 2017 19 prosent av Kompetanseteamets saker, mot 13 prosent i 2016. Flere av sakene gjelder personer i samme familie (for eksempel mor etterlatt med barn), men hvor hver person registreres som en enkeltsak.

Det har vært en økning i saker hvor utenriktjenesten er den instansen som tar kontakt med Kompetanseteamet, fra 28 saker i 2016 til 58 saker i 2017.

Sakene i 2017 fordeler seg slik når det gjelder hovedbekymring:

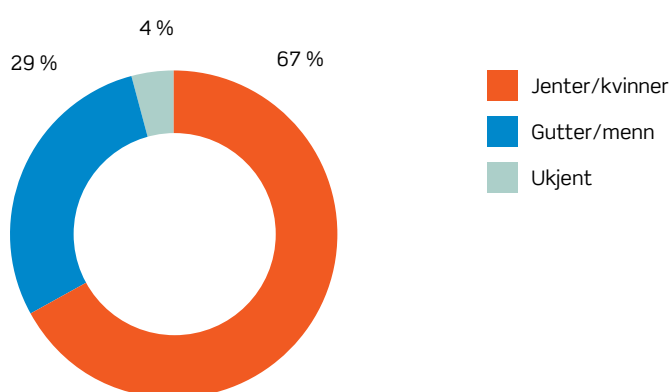
FIGUR 7 HOVEDBEKYMNING VED FØRSTE HENVENDELSE I UTENLANDSSAKER

I en del av sakene som er registrert som ufrivillig opphold i utlandet har personene også blitt utsatt for ulike former for vold og frihetsberøvelse. I tillegg til saker hvor utsatte befant seg i utlandet, mottok Kompetanseteamet 20 henvendelser hvor hovedbekymringen var frykt for å bli etterlatt i utlandet.

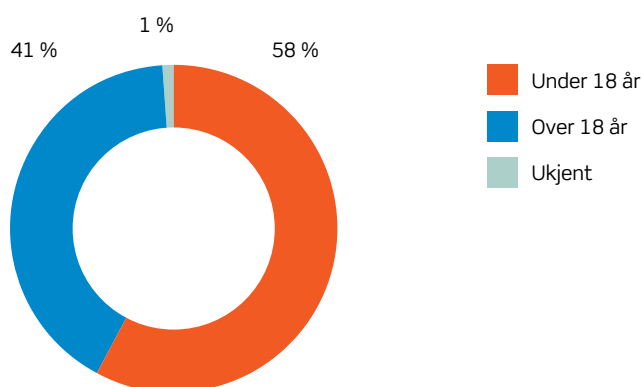
Kompetanseteamet har i tillegg svart på flere spørsmål på ung.no hvor ungdommer skriver at de er etterlatt mot sin vilje i foreldrenes opprinnelsesland og ønsker hjelp til å komme tilbake til Norge. Flere av ungdommene etterlatt i utlandet skriver at de blir utsatt for vold.

FIGUR 8 UTENLANDSSAKER FORDELT ETTER KJØNN

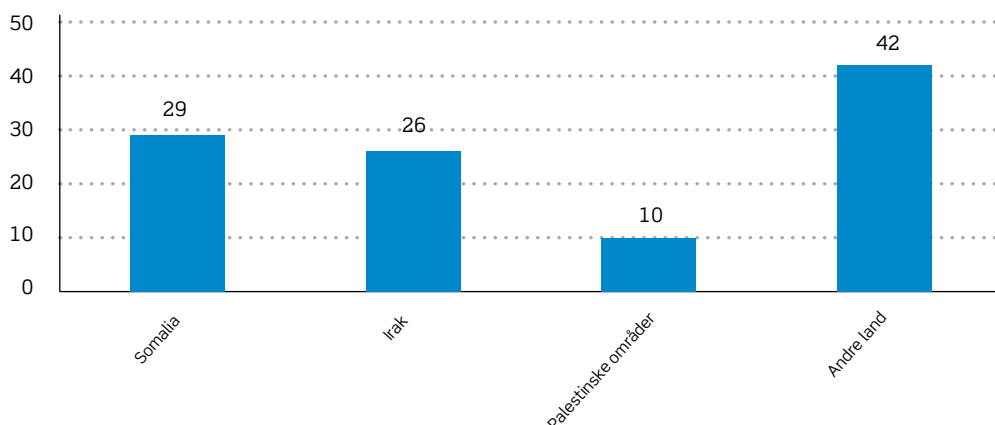

De fleste sakene hvor utsatte befant seg i utlandet gjelder jenter/kvinner (67 prosent), men det har vært en liten økning i antall utenlandssaker som gjelder gutter/menn (fra 18 saker i 2016, til 31 saker i 2017).

FIGUR 9 UTENLANDSSAKER FORDELT ETTER ALDER

I 2017 gjaldt 62 enkeltsaker barn (mot 49 enkeltsaker i 2016). Saker som gjaldt barn utgjorde 58 prosent av sakene hvor personer befant seg i utlandet.

FIGUR 10 UTLANDSSAKER FORDELT ETTER OPPRINNELSES LAND, ANTALL

Henvendelsene om personer i utlandet omfattet personer med opprinnelse fra 18 ulike land. De fleste gjaldt personer med opprinnelse fra Somalia (27 prosent), Irak (24 prosent), og palestinske områder (9 prosent). Diagrammet viser oversikt over personenes opprinnelsesland, avgrenset til land hvor det er mer enn 10 enkeltsaker.

5.1 HVA HANDLER SAKENE OM?

Kompetanseteamet erfarer at det er flere og ofte sammensatte grunner til at barn, unge og voksne etterlates i utlandet. Det kan være for å slippe unna hjelpeapparatet i Norge, få kontroll over adferd som vanærer familien eller disiplinere den unge. Det kan også handle om å gi den unge mulighet til å tilegne seg språk-, religion- og kulturkunnskap om opprinnelseslandet. I enkelte saker ser vi at foreldrenes motiver kan handle om å hjelpe ungdommen ut av rus eller kriminalitet og et dårlig miljø.

I 2017 har det vært stor oppmerksomhet i media omkring barn og unge som er etterlatt mot sin vilje i utlandet, særlig knyttet til såkalte koranskoler. Kompetanseteamet er godt kjent med problematikken. Mens problematikken knyttet til ungdom som holdes innesperret på koranskoler i Somalia har fått mye oppmerksomhet i media, har den generelle utfordringen med barn og voksne som er etterlatt mot sin vilje i utlandet fått mindre oppmerksomhet.

Henvendelsene Kompetanseteamet mottar om personer i utlandet omhandler ulike problemstillinger: Noen er utsatt for frihetsberøvelse og sperret inne og/eller utsatt for ulike former for vold. Noen frykter å bli giftet bort mot sin vilje og noen er allerede tvangsgiftet. Enkelte er etterlatt mot sin vilje, men er ikke ellers utsatt for vold. I noen saker er det voksne, gjerne kvinner, som har oppholdt seg noen år i Norge med en midlertidig oppholdstillatelse, som etterlates i hjemlandet av sin ektefelle. I flere av disse sakene ser vi at den utsatte har opplevd vold fra ektefellen og svigerfamilien i Norge. Felles for disse kvinnene er at de har reist til hjemlandet på ferie, for deretter å bli etterlatt av ektefellen. Noen holdes fysisk tilbake ved å være innelåst andre er fratatt pass, oppholdskort, mobil, penger m.m.

5.2 HVA ER UTFORDRINGENE I UTENLANDSSAKENE?

I mange av sakene Kompetanseteamet mottar viser det seg at hjelpeapparatet i Norge har vært involvert i forkant av reisen, uten at reisen har blitt forhindret. Eksempelvis har instanser som barnevernstjenesten og politi vært involvert i flere saker. I enkelte tilfeller har barn vært plassert utenfor hjemmet og tilbakeført til hjemmet uten videre oppfølging, fordi foreldrene har takket nei til hjelpetiltak. I andre tilfeller har saken vært i undersøkelsesfasen hos barnevernstjenesten når barna har blitt tatt med ut av landet. I noen saker har skolen vært bekymret for en ungdom, men ikke klart å forhindre reisen.

I enkelte tilfeller ser vi at hjelpeapparatet har hatt en eksplisitt bekymring for en kjent kommende utenlandsreise. I andre tilfeller har hjelpeapparatet hatt opplysninger om omsorgssvikt og vold, men det ikke har vært knyttet bekymring til eller vurdert risiko for en mulig utenlandsreise.

Vår erfaring er at enkelte, både utsatte og ansatte i hjelpeapparatet, har svært høye forventninger til hva norske myndigheter kan bistå med i utlandet.

Det er flere grunner til at det er vanskelig for norske myndigheter å hjelpe i utlandet:

- Norsk lov og norske myndigheter har begrenset virkeområde.
- Sikkerhetssituasjonen i disse landene (dette er i hovedsak land hvor UD har utstedt et reiseråd som tilsier at norske borgere ikke bør reise til området. Sikkerhetssituasjonen medfører også begrenset diplomatisk tilstedeværelse).
- Dobbelt statsborgerskap (vanskeliggjør norske myndigheters tilgang til personene for de blir betraktet som borgere av det aktuelle landet).
- I saker som angår barn er det foreldrene som bestemmer hvor barnet skal bo.
- Utsatte i utlandet ikke forvente å få hjelp av et hjelpeapparat tilsvarende det norske
- Manglende oppholdsgrunnlag (deres permanente oppholdstillatelse er bortfalt fordi de har oppholdt seg for lenge i utlandet, eller deres midlertidige tillatelse er utløpt og de har ikke fornyet denne eller fyller ikke vilkårene for en ny tillatelse).

Utlendssakene er krevende og komplekse, og krever et tett samarbeid mellom Kompetanseteamet, utenriksstasjonene, UD, UDI og hjelpeapparatet i Norge. Kompetanseteamet opplever et tett og godt samarbeid med UD, som de senere årene har blitt styrket. Det er etablert rutiner for samarbeidet. Løsninger i enkeltsaker og spørsmål av mer prinsipiell karakter drøftes fortløpende. Kompetanseteamet har også det siste året samarbeidet med [Sentralmyndigheten for saker etter Haagkonvensjonen 1996 i Bufdir](#). Sentralmyndigheten er kontaktpunkt mellom norsk barnevernstjeneste og utenlandske myndigheter. Henvendelser som kommer til Kompetanseteamet om personer under 18 år, omhandler i hovedsak barn som befinner seg i land som ikke har ratifisert konvensjonen, noe som i stor grad begrenser myndighetenes handlingsrom.

I saker hvor den utsatte befinner seg i utlandet består Kompetanseteamets arbeid som regel av mer enn veiledning. I disse sakene kan vi ha en koordinerende rolle opp mot hjelpeapparatet i Norge. Eksempelvis kontakter vi instanser som politi, krisesenter, barnevernstjeneste og NAV, slik at mottaksapparatet er på plass i tilfeller hvor personene får bistand til retur til Norge. Hvis vedkommende ikke har mulighet til å dekke reisekostnadene selv, kan utenriksstasjonen søke på vegne av vedkommende om å få dekket hjemreisen gjennom refusjonsordningen (se punkt 1.1 om Kompetanseteamets mandat). I 2017 ble refusjon til

reiseutgifter ved retur til Norge innvilget i 14 enkeltsaker (4 mødre med barn (til sammen 7 barn), 2 kvinner over 18 år, 1 mann over 18 år).

Selv om dette er krevende saker og norske myndigheter i mange tilfeller ikke får til en løsning, vil vi samtidig understreke at norske myndigheter klarer å bistå utsatte med retur til Norge i en del saker. Vi ser at det er avgjørende med tverretattlig samarbeid, særlig mellom etater som barnevernstjenesten, politi og NAV, i tillegg til utenriktjenesten.

I noen saker hvor utenriktjenesten klarer å hjelpe personen tilbake til Norge erfarer vi at enkelte ikke ønsker bistand fra hjelpeapparatet etter hjemkomst. I saker hvor personer er over 18 år står de fritt til å velge om de ønsker å ta imot bistand. I noen få saker ser vi imidlertid at personer igjen tar valg som setter dem i fare, for eksempel ved at de tar kontakt med familien igjen og på nytt blir tatt med til utlandet og utsatt for vold eller andre farlige situasjoner der.

5.3 HVORDAN FOREBYGGE AT BARN OG UNGE ETTERLATES I UTLANDET?

For å forebygge at barn og unge blir etterlatt i utlandet og/eller utsatt for vold, tvangsekteskap og andre krenkelser i utlandet er det viktig at:

Barn og unge får informasjon om:

- norske myndigheters begrensninger til å kunne bistå personer i utlandet.
- ikke å reise dersom man er bekymret for å bli etterlatt, utsatt for vold, tvangsekteskap eller andre krenkelser.
- hvilken hjelp som faktisk er å få i Norge. I Norge har vi et godt hjelpeapparat til de som er utsatt for vold i nære relasjoner. I tillegg er det flere særtiltak (som bo-og støttetilbudet) for denne målgruppen.
- sine rettigheter, blant annet i henhold til barneloven (barn over 12 år skal samtykke til å oppholde seg i utlandet dersom ikke minst en av foreldrene er med).
- at de kan få utfordringer med sitt oppholdsgrunnlag dersom de ikke er norske borgere.

Foreldre bør:

- trygges og få hjelp til å finne andre løsninger enn å sende ungdom mot deres vilje til utlandet for å løse et problem i Norge.
- bevisstgjøres om konsekvensene av å sende barn og unge til land preget av krig og konflikt, og at barn får brudd i skolegang. Barn kan miste tilliten til foreldrene, utvikle traumer og mangle kunnskap som er nødvendig for god integrering i Norge.

Hjelpeapparatet bør:

- vurdere bekymringer opp mot opplysningsplikten til barnevernstjenesten og avvergingsplikten
- benytte tilgjengelige virkemidler for å forhindre utenlandsreise ved alvorlig bekymring for vold/omsorgssvikt mot barn under utenlandsopphold.
- inkludere i sine kompetansehevingstiltak hvor vanskelig det er for norske myndigheter å hjelpe i utlandet. Kompetanseteamet informerer om risiko knyttet til utenlandsreiser i våre kompetansehevingsopplegg.
- få kjennskap til at Kompetanseteamet har spisskompetanse på denne tematikken og kan bistå med veiledning.

Skolen er særlig viktig, som en universell arena hvor barn og unge befinner seg. Det er viktig at denne tematikken integreres og styrkes i arbeidet i skolen, ikke bare knyttet til minoritetsrådgiverordningen. Skole, politi og barnevernstjeneste, samt øvrig hjelpeapparat, må samarbeide aktivt for å hindre utreise fra Norge i tilfeller hvor det er bekymring for tvangsekteskap, vold eller omsorgssvikt under utenlandsopphold.

Som nevnt under 5.1. erfarer Kompetanseteamet at enkelte av de unge som er utsatt for frihetsberøvelse og er etterlatt i utlandet har en bakgrunn med rus og/eller kriminalitet. Selv om motivasjonen til foreldrene for å sende de til utlandet kan handle om å redde ungdommen fra et dårlig miljø, kan de også ha vært utsatt for vold, frihetsberøvelse og andre krenkelser. Disse unge vil som regel ikke være egnet for bo-og støttetilbudet til utsatte for tvangsekteskap og æresrelatert vold, blant annet av hensyn til andre beboeres sikkerhet. Kompetanseteamet mener at det er viktig at det i slike tilfeller jobbes tverretattlig for å forebygge utenforskap, kriminalitet, rus, vold og eventuelt radikalisering. Det er det ordinære tjenesteapparatet, med instanser som NAV, politi, barnevernstjenesten, fromsorgen, rusomsorgen og psykisk helsevern som er viktige aktører i et slikt arbeid.

En rekke av de personene over 18 år som Kompetanseteamet er i kontakt med for vurdering for botilbudet, har tidligere barnevernshistorikk med plasseringer utenfor hjemmet. Dette er et trekk vi har observert over flere år. I mange av disse tilfellene har plasseringene vært kortvarige, og barnevernstjenesten har avsluttet saken etter at barnet har blitt tilbakeført til hjemmet. Forholdene i hjemmet er imidlertid de samme eller har forverret seg, og den unge har tatt kontakt med krisesenter, politi eller andre hjelpeinstanser etter fylte 18 år. I noen tilfeller har de blitt etterlatt i utlandet mot sin vilje.

Kompetanseteamet erfarer videre at risikoen for gjenværende søsken øker dersom et eldre søsken har brutt med familien. I flere tilfeller tas de andre barna med til utlandet, eller kontrollen av gjenværende søsken øker. Det er derfor viktig at barnevernstjenesten arbeider langsiktig og helhetlig med familien, både med tanke på den unge som kan bli tilbakeført eller flytter hjem etter fylte 18 år, og med tanke på yngre søsken.

På bakgrunn av dette mener Kompetanseteamet at det er behov for hjelpen til familiene ivaretar følgende hensyn:

- Endringsarbeid i familiene er komplekst og tidkrevende
- Det er behov for et helhetlig familiearbeid med et kultursensitivt blikk

Buudir har ansvar for flere tiltak i Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse) som er særlig relevante for utfordringene og anbefalingene som vi har skissert over, og hvor Kompetanseteamet vil bidra med våre erfaringer:

- Revidere retningslinjer om etterlatte barn i utlandet (tiltak 7)
- Revidere veilederen «Tvangsekteskap og æresrelatert vold – en veileder til barnevernstjenesten», ferdigstilles sommeren 2018
- Evaluere botilbudet i barnevernet for unge under 18 år som er utsatt for æresrelatert vold eller tvangsekteskap og vurdere nye støttetiltak (Tiltak 10)

6

ANBEFALINGER

Handlingsplanen «*Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017–2020)*» inneholder en rekke tiltak som samsvarer med tidligere anbefalinger fra Kompetanseteamet.⁹ Vi vil her fremheve enkelte tiltak i handlingsplanen som vi anser som særlige viktige i det videre arbeidet på feltet og som bør prioriteres:

- Et av tiltakene i handlingsplanen er at kriminalisering av utenomrettslige og religiøst inngåtte tvangsekteskap skal utredes (tiltak 3). Kompetanseteamet har tidligere anbefalt å utforme bestemmelsen om tvangsekteskap i straffeloven (§ 253) til også å omfatte utenomrettslige (religiøse) ekteskap. Kompetanseteamets erfaringer viser at en stor del av sakene der personer er utsatt press og tvang dreier seg om religiøse ekteskap. Kompetanseteamet mener at det vil ha en sterk signaleffekt at utenomrettslige ekteskap tas inn i bestemmelsen om tvangsekteskap, og at dette kan ha en preventiv effekt.
- Et annet tiltak i handlingsplanen som også skal styrke utsatte personers rettsvern, er at en utvidelse av avvergingsplikten (straffeloven § 196) til å omfatte tvangsekteskap skal utredes (Tiltak 4). Kompetanseteamet anser det som uheldig at avvergingsplikten ikke lister opp en rekke viktige bestemmelser, blant annet tvangsekteskap (§ 253) og ekteskap med barn under 16 år (§ 262 annet ledd). Bestemmelsen om mishandling i nær relasjon (§ 282) er listet opp i avvergingsplikten. Mange i hjelpeapparatet gir derfor opplysninger til politiet for å avverge tvangsekteskap, ettersom tvangsekteskap er en form for vold i nære relasjoner. Kompetanseteamet anbefaler likevel å innlemme disse bestemmelsene uttrykkelig i avvergingsplikten.
- En av Kompetanseteamets oppgaver er å styrke kompetansen om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og æresrelatert vold i tjenesteapparatet. For at tjenestene skal være likeverdige, kreves det kunnskap om tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse i tjenestene. Kompetanseteamet anbefaler derfor at denne tematikken integreres både i grunnutdanningene og i etter-og videreutdanninger for ansatte i disse tjenestene (Tiltak 21 i handlingsplanen).

I tillegg til de nevnte anbefalingene over som berører tiltak i handlingsplanen har vi følgende anbefaling:

- Kompetanseteamet anbefaler å utrede straffeloven § 5 om handlinger begått i utlandet. Kompetanseteamets erfaringer tilsier at hjelpeapparatet er usikre på hvilke handlinger begått i utlandet som er straffbare i Norge, fordi bestemmelsen er lite pedagogisk utformet. Det gjelder for eksempel barn som er etterlatt i utlandet mot sin vilje og får sin frihet berøvet.

⁹ Se Kompetanseteamets årsrapporter for 2015 og 2016

NOTATER

[illegible]

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

Postadresse

Postboks 2233
3103 Tønsberg

Besøksadresse

Stensberggaten 27
0170 Oslo

ISBN: 978-82-8286-332-2

bufdir.no

